

Purperreiger. *Tekening: Ed Hazebroek.*

De broedseizoenen 2005 en 2006 van de Purperreiger in Nederland

Henk van der Kooij

Evenals in *het Vogeljaar* 53 (4) 2005 behandelt dit verslag twee broedseizoenen. De grondtoon van het dubbelverslag is vreugdevol, want het aantal broedparen was in 2005 ongeveer gelijk aan dat van 1980 en in 2006 ongeveer gelijk aan dat van 1979. Daarna zijn de recente aantallen nooit meer gehaald. De omvang van de populatie bereikt zo langzamerhand het niveau van de topjaren in de jaren zeventig van de vorige eeuw! Figuur 1 illustreert de positieve ontwikkeling vanaf 1990. Tabel 1 geeft het overzicht van de Nederlandse kolonies.

De Deelen

In 2005 kwamen de meeste Purperreigers in Friesland hier tot broeden: drie in nabijgelegen reservaten en tien paren in De Deelen. Heel bijzonder was de vondst van een nest met dertien eieren (R. Kleefstra)! In 2006 waren er vijf paren in het gebied zelf en één paar in een moerasje erbuiten (R. Kleefstra).

Brandemeer

De tellers kwamen voor 2006 op twee paren (J. Postma), maar het is mogelijk dat in 2006 dit gebied meer Purperreigers herbergde: Jan van der Winden kwam – tijdens zijn onderzoek aan de Zwarte Stern – tot een minimumschatting van vier paar en sloot een groter aantal paren niet uit. Alleen een rietlandtelling of een vliegtuigtelling geeft echt zicht op het juiste aantal nesten van de Purperreiger in dergelijke gebieden.

De Wieden

Het aantal broedparen voor 2005 wordt geschat op minimaal 41. Er waren twintig paren in de hoogwaterzone en minimaal 21 paren in de rest van het gebied. Voor 2006 zijn de aantallen respectievelijk 26 voor de hoogwaterzone (O. Brandsma) en 23-25 paren (verdeeld over negen vestigingen met veelal drie nesten) voor de rest. Onbekend zijn de aantallen in de hoogwaterzone. Daar worden wel veel af- en aanvliegende vogels gezien, zodat ook daar een hoger aantal broedparen niet uit te sluiten is. De hoogwaterzone is nog nooit geteld in het broedseizoen. Helaas, want het is best belangrijk om te weten wat er in het waterwilgenbos huist aan broedvogels. Wie weet kunnen er dan meer van dergelijke wilgenbossen worden 'aangelegd'. Het zou fijn zijn als in 2007 eerst de hoogwaterzone vanuit de lucht kon worden bekeken om daarna met

	2003	2004	2005	2006
Friesland				
Oude Venen	8-9	2	1	1
De Deelen	6	10	13	6
Brandemeer	2	1	1	2
Lindevallei	0	1	1	1
Oosterschar			1	2
Overijssel				
De Weerribben	3	1	0	1
De Wieden	54	36-41	min. 41	min. 51
Zwarte Meer	7	8	5	5
Noord-Holland				
Naardermeer	45	57	74	72
Ankeveense Plassen	6	4	0	0
Waterleidingplas	2	1	6	12
Breukeleveense Plas	28	39	30	38
Utrecht				
Kameriksche Nessen	7	6	0	14
Zuid-Holland				
Nieuwkoop	106	125	132	120
Ameide	101	154	157	174
Kinderdijk	55	56	73	86
Arkel	17	13	16	22
Eiland van Dordrecht		1	6	18
Incidenteel	1	1		2-3
Totaal circa	450	520	560	630

Tabel 1 - Overzicht van de kolonies, gerangschikt naar provincie. De totalen zijn afgerond op vijftallen. Incidenteel:

2003: Boezem van Brakel 1 paar (Sovon).

2004: Petgaten van de Veenhoop (dichtbij de Oude Venen): 1 paar (R. Kleefstra).

2006: Boezem van Brakel: 2-3 (?) nesten (J. van der Winden).

Een nest met eieren en één 'dinosaurus'. Een tweede ei is op punt van uitkomen.
Foto: H.J. van Dijk.

behulp van een kano een gedetailleerder overzicht samen te stellen.

Zwarte Meer

Symen Deuzeman heeft de kolonie in Zwarte Meer-Oost (Mandjeswaard) op 28 mei 2005 bezocht. Slechts vijf nesten werden gevonden, waarvan één met acht eieren. Om verstoring te voorkomen is hij dat jaar na die datum niet meer in de kolonie geweest. Het jaar 2006 leverde hetzelfde aantal nesten op.

Naardermeer

In 2005 zijn op 8 juni en op 11 juli vluchten uitgevoerd. Bij de eerste vlucht werden 74 nesten genoteerd. De tweede vlucht leverde 72 nesten op. De verschillen tussen de twee tellingen waren groter dan de aantallen doen vermoeden. Acht nesten van de eerste telling werden op de tweede telling niet meer gezien, terwijl er zes nieuwe nesten werden waargenomen. Daar het mogelijk is dat het bij de nieuwe nesten om vervolglegels ging zijn ze niet bij de 74 nesten opgeteld. Het totaal voor 2005 is gesteld op minimaal 74 (W.J.R. de Wijs).

De vliegtuigtelling van 28 juni 2006 leverde 72 nesten op. Uit de ligging van de vestigingen blijkt de impact van de aanwezigheid van grondpredatoren. Alle nesten liggen zo drassig mogelijk in de uiterste randen van rietvegetaties in rietlanden en rieteilandjes en de Purperreiger broedt versnipperd. Zo telde men in

de grootste vestiging in 2006 23 nesten, verder waren er broedplaatsen met 16, 12, 6, 5 nesten. Voorts waren er tien solitaire paren.

Waterleidingplas

Dit gebied wordt jaarlijks meegenomen in de vlucht over het Naardermeer (W.J.R. de Wijs). Op 11 juli 2005 bleken minimaal zes nesten aanwezig te zijn, op 28 juni 2006 zeker twaalf. Het gaat de Purperreiger hier dus goed.

Breukeleveense Plas

Daar de kolonie in 2004 fors te maken heeft gehad met predatie van jongen door de Vos was het te verwachten dat in 2005 het aantal paren lager zou zijn. Gelukkig is er in 2005 geen predatie van jongen geconstateerd. De wissels naar de kolonie groeiden dicht nadat er in het broedseizoen Vossen waren geschoten in de vlakbij gelegen Bethunepolder.

Het jaar 2006 was bijzonder daar het aantal nesten beduidend groter was dan in 2005 (38 tegen 30) en vooral vanwege de hoge ligging van veel nesten in Zwarte Elzen. Helaas veroorzaakten de stormen van eind mei veel schade: op 16 juni bleek 24% van de nestinhoud te zijn uitgewaaid. Op 21 juli is de kolonie gecontroleerd op predatie van jongen, vijfentwintig nesten konden worden bezocht. Er is niets gezien of gevonden onder de nesten dat wees op predatie van jongen door de Vos. Veel nesten waren

Een nest met vier rode reigerjongen. Zo jong en dan al voor paal staan!
Foto: H.J. van Dijk.

flink fraai wit bescheten.

Kamerikische Nessen

In 2005 bleef de kolonie leeg, hetgeen mij na de predatie van jongen door de Vos in 2004 niet verbaasde. Op 21 juli 2006 heb ik voor de zekerheid toch nog een keer de kolonie bezocht, hoewel ik ervanuit ging dat de kolonie weer leeg was gebleven. Tot mijn verbazing bleek de kolonie het grootste aantal nesten, namelijk 14, ooit door mij geteld te bevatten! Dit feit toont hoe opportunistisch de Purperreiger kan zijn. Er werden geen resten van purperreigerjongen gepredeerd door de Vos aangetroffen in de kolonie.

Nieuwkoopse-Plassengebied

De laatste jaren telt het gebied twee kolonies, namelijk die in De Pot bij Noorden en die in het zuiden langs de Oude Vaart. De vestiging op de Bleijgaten is als een subkolonie van De Pot te beschouwen. Het aantal broedparen in De Pot was in 2005 vrijwel gelijk aan dat van 2004, respectievelijk 82 en 81. In augustus werd vossenpredatie van jongen geconstateerd in het hart van de kolonie. In 2006 kwamen hier veel Purperreigers al in april tot broeden – op 5 mei werden 53 nesten geteld – maar opmerkelijk genoeg kwamen er later weinig broedparen meer bij. Het totaal bleef steken op zestig. Predatie van jongen werd in 2006 geluk-

De oogst van een inventarisatieronde in de kolonie te Breukelerveen in juni 2004. Alleen de Vos is in staat de poten van de reigers af te bijten.
Foto: H. van der Kooij.

Een groep tellers tijdens een inventarisatieronde bij Kinderdijk. Van links naar rechts: Leon Boon, Jan Schoonrevoerd, Henk van der Kooij en Janus Verkerk. Stokken zijn nodig om tijdens het sjouwen door het Riet zonodig het draagvlak te vergroten of om er overheen te kunnen lopen. In de scherpe rietvelden is het aan te bevelen handschoenen te dragen. Foto: H.J. van Dijk.

kig niet vastgesteld.

De vestiging op de Bleijgaten had in 2005 slechts vier nesten (tegen drie in 2004), terwijl hier op de vosvrije legakkers veel meer Purperreigers kunnen broeden.

Natuurmonumenten heeft in 2006 het verstoren van de kolonie drastisch aangepakt door aan het begin van het broedseizoen de vaart naar de kolonie geheel af te palen. Het broedgebied is nu veel rustiger geweest en daar heeft de Purperreiger duidelijk van geprofiteerd. In totaal kwamen twintig paren in het aroniastruweel tot broeden. Opmerkelijk was wel dat veel vroege vogels De Pot en veel late vogels de Bleijgaten verkozen. Zeker 50% van de paren is pas tot broeden gekomen na 1 juni, hetgeen mede veroorzaakt is door de koudeperiode in mei.

De kolonie in het zuiden langs de Oude Vaart is vrij stabiel. Het aantal nesten in 2004 tot en met 2006 bedroeg achtereenvolgens 41, 46 en 40. De telling in juni 2006 viel eerst fors tegen. De oude vestiging telde beduidend minder nesten. Gelukkig kregen we (W. Wansinck en H. van der Kooij) in de gaten dat op het

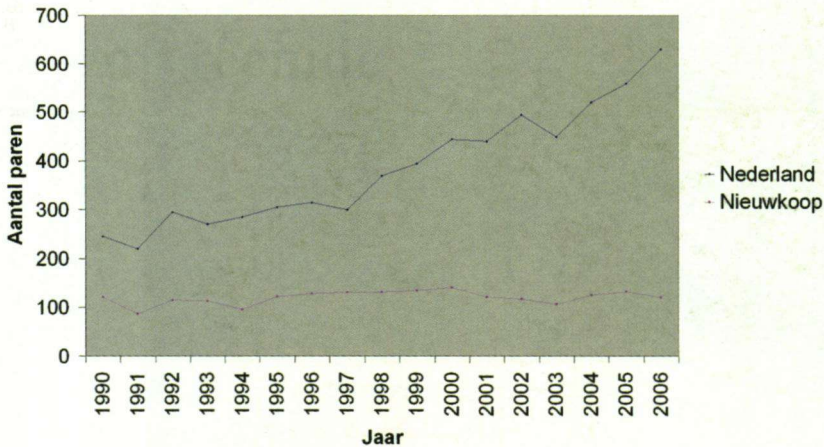
lange perceel zuidelijker ook Purperreigers invielen. De kolonie was in 2006 veel meer versnipperd, hetgeen de telling in het zware, dichte struweel niet eenvoudiger maakte. Als je regelmatig onder dicht aroniastruweel door moet kruipen, of als je je door dicht aronia-braamstruwelen heen moet worstelen om zo nu en dan een nest te vinden dan valt het niet mee een overzicht te verkrijgen van de gehele kolonie. Uren zweten en 'tarzannen' – in het ergste geval nog met jeukende insecten – zijn het deel van een purperreigerinventarisatie in het zuiden van het plassengebied.

Ameide

De Zouweboezem blijft verrassen! Op 15 juni 2005 werden 157 nesten gevonden (R. van Beek, R.F. den Breejen, G. Dekker, R. Garskamp, N. Koppelaar, K. Krijgsveld, G. Vroegindewij en J. van der Winden), vrijwel gelijk aan dat van 2004. Dan ga je natuurlijk denken, veel groter zal deze kolonie wel niet meer worden. En toch – op 13 juni 2006 – werden 174 nesten geteld (dezelfde tellers als in 2005 plus H. Zantinge) en een record van 167 pullen

Jaar	2003	2004	2005	2006	Gemiddeld
Friesland	4%	3%	3%	2%	3%
Overijssel	14%	9%	8%	9%	10%
Noord-Holland/Utrecht	20%	21%	20%	22%	21%
Zuid-Holland	62%	67%	69%	67%	66%

Tabel 2 - Procentuele verdeling van het totale aantal geschatte broedparen van de Purperreiger in de periode 2003-'06 over de verschillende provincies (Noord-Holland en Utrecht samengevoegd).

Figuur 1 - Positieve ontwikkeling in de periode 1990 - 2006.

werd geringd. Kortom, de Purperreiger heeft twee uitstekende jaren achter de rug in de Zouweboezem.

Kinderdijk

Op 28 mei 2005 hebben we (J. Andeweg, Leon en vader Boon, H.J. van Dijk, T. de Gelder, L. Koelewijn, H. van der Kooij en G. Oosterwijk) met zijn achten in linie geprobeerd rietvelden uit te kammen op zoek naar reigernesten. Geprobeerd, want de ervaring leert steeds dat hoe je ook telt, elke telling een minimumschatting oplevert. Het blijft jaarlijks een drassig, zwaar ploeterend sjouwen in waterrietland. Dit kan zelfs leiden tot vreemde observaties, want een commentaar bij de vondst van een nest met twee purperreigerpullen luidde: 'Het zijn net kleine dinosaurussen!' In totaal werden 73 nesten genoteerd voor de Boezem van de Overwaard. Het is aannemelijk dat de Purperreiger in 2005 ook heeft gebroed in de aangrenzende Boezem van Nieuw-Lekkerland, maar helaas valt hier verder niets over te zeggen.

De telling in 2006 verliep zwaarder. Het riet van de hoofdvestiging was deels gemaaid en in plaats van dat we nu makkelijker door het gebied konden sjouwen, zakten we al snel regelmatig weg in zwarte modder! Het gemaaide deel bleek juist slecht te belopen en leverde natuurlijk ook geen nesten op. Maar we

moesten er doorheen. Zo konden we ook in 2006 weer ervaren dat in dit gebied elk jaar de moedertelling van de tellingen moet worden uitgevoerd. Zwaarder en met een wat tegenvallend resultaat: zestig nesten tegen 73 in 2005. Gelukkig gaf de Boezem van Nieuw-Lekkerland regelmatig invallende Purperreigers te zien. Na onze zware telling is nog even deze boezem bezocht; minimaal achttien nesten werden genoteerd in zeer onoverzichtelijk terrein. Op 19 juni heb ik dit deel nog een keer proberen uit te kammen, maar alleen is dat eigenlijk niet te doen. Twee uren sjouwen leverde 26 nesten op. Het totaal voor Kinderdijk staat daarom voor 2006 op 86 nesten... en mijns inziens zijn nog niet alle nesten gevonden.

Vermeldenswaard is nog dat in 2005 één nest en in 2006 twee nesten van de Bruine Kiekendief werden gevonden bij de nesten van de 'rode reiger'. Verder was het opmerkelijk dat in 2006 één vestiging van 30 nesten circa 50% nieuwe lege nesten telde! Ook op 19 juni werden veel nesten met eieren gevonden. Blijkbaar zijn veel mei-vogels door de koude maand mei hier verlaat tot broeden gekomen.

Arkel

Het drassige terrein is op 28 mei 2005 doorgeworsteld. Omdat de vegetatie van het middenstuk, waarschijnlijk door

Purperreiger
Ardea purpurea.
Foto:
B. van den Broek.

ganzenvraat, erg laag was geworden, ben ik wat verder de 'riet-bitterzoet-prut' ingelopen dan anders. Zo werden behalve de acht nesten in het eerste gedeelte nog acht nieuwe nesten dieper in het gebied gevonden! Dit gegeven deed bij mij wel de vraag rijzen of hier in 2004 ook geen Purperreigers hadden genesteld. Op 1 juni 2006 's ochtends het koude rietwater ingelopen. Het water kwam regelmatig tot aan de knieën. Door de vele regen in mei stond het riet relatief hoog. Zowel het voorstuk als het achterstuk werd bezocht. De telling leverde een prachtig totaal van 22 nesten op én door en door koude voeten.

Eiland van Dordrecht

Met vreugde kan een nieuwe kolonie worden gemeld. Van Jacques van der Neut van Staatsbosbeheer werd het volgende bericht ontvangen: Op de oostpunt van het Eiland van Dordrecht is in de tweede helft van de jaren negentig een landbouwpolder van 113 ha afgegraven en vervolgens werd er door Staatsbosbeheer begrazing toegepast. Op de aangelegde eilanden verscheen vrij snel spontane opslag van allerlei soorten wilgen. In deze spontaan tot ontwikkeling gekomen wilgenvegetaties vestigden zich geheel onverwachts Purperreigers. De aantalsontwikkeling is spectaculair: van

één paar in 2004 naar liefst al achttien paar in 2006!

Discussie

Het is de Purperreiger in 2005 en in 2006 goed gegaan. Het aantal broedparen in Nederland is namelijk na 2003 alleen maar gestegen, tot zelfs boven de 600 paren in 2006, een vreugdevol gegeven! Niet overal nam het aantal broedparen toe. Zo daalde van Friesland het procentuele aandeel tot 2%. Het is echter mogelijk dat er in het gebied Brandemeer wat meer Purperreigers hebben gebroed dan Tabel 1 vermeldt. De gegevens voor Overijssel geven ook een daling te zien, maar ook voor deze provincie geldt dat we niet alles weten. Diverse waarnemers spreken van een toenemend aantal foeragerende vogels in deze regio.

De grote vraag is wat er nu precies broedt in de hoogwaterzone. Het is, gezien ervaringen met andere kolonies in Nederland, niet uit te sluiten dat er de laatste jaren beduidend meer dan de opgegeven aantallen hebben gebroed in de hoogwaterzone. Daarom is het aannemelijk dat de Kop van Overijssel nog steeds goed is voor ruim 10% van de Nederlandse populatie. In de provincies Noord-Holland, Utrecht en Zuid-Holland gaat het de Purperreiger in het algemeen goed. Een opmerkelijke uitzondering

Uitzicht op de purperreigerkolonie vanaf de Lingedijk bij Arkel, voorjaar 2004. Het wilgje op de voorgrond bevat links een nest van een Purperreiger. Foto: H. van der Kooij.

vormt het Nieuwkoopse-Plassengebied. Het aantal broedparen over de periode 1990-2006 was daar namelijk vrij stabiel, terwijl de landelijke populatie meer dan verdubbeld is. In deze periode herbergde dit gebied – jarenlang beste broedgebied van Noord-Europa – gemiddeld 120 nesten. Het totale aantal broedparen in Nederland steeg in dezelfde periode van circa 245 in 1990 naar ruim 600 in 2006 (Figuur 1). Het is duidelijk dat lokale factoren in het plassengebied het aantal broedparen maximaliseren.

Opmerkelijk blijft daarentegen de groei van de kolonie bij Ameide! In 2006 broedde hier ruim een kwart van de hele

Nederlandse populatie! Vermeldenswaard is ook de kolonie op het Eiland van Dordrecht. Deze kolonie is namelijk een nieuwkomer en gaf in 2005 en in 2006 een snelle groei te zien. De Purperreiger doet het dus vooral goed in het rivierengebied van Zuid-Holland. Het ziet er naar uit dat het zwaartepunt van de Nederlandse purperreigerpopulatie langzaam maar zeker verschuift naar de vosvrije broedgebieden. In dat kader kan ook het ontstaan van de nieuwe kolonie Eiland van Dordrecht worden gezien.

Dankwoord

Een ieder die meegewerkt heeft aan het inventariseren van de Purperreiger zij dank gezegd. Aanvullingen zijn welkom.

■ Ir. H. van der Kooij, Groenendaal 8, 4041 XX Kesteren.